

Ion Stratan.

Synopsisul receptării critice

Ion Stratan's Poetry. The Synopsis of Critical Reception

The study aims at a systematization and organization of the variegated and almost chaotic critical reception of the several dozen of volumes containing Ion Stratan's poetry, from the 1980s until today. The author observes the ambiguous relation between Ion Stratan's initial poetics and that of his strict contemporaries from the influential "Cenaclul de luni" ("The Monday Literary Circle"), led by the most authoritative literary critic of the time, Nicolae Manolescu - Ion Stratan, though belonging to its very core, did not participate in the canonic battle of the young poets of the 80's with their predecessors from the 60's and mainly with the poetics of Nichita Stănescu; as a matter of fact, Ion Stratan's poetry proves rather to continue, though using the refined technicalities of the 80's (with its seemingly jocular and vernacular spirit), the metaphysical bias of Nichita Stănescu's poetry.

Keywords: Romanian literature, Romanian poetry, Generation '80, textualism, post-modernism

Institution's address: str. Universității nr. 1, Oradea, România,
tel. +40 259 408 178; fax: +40 259 408 476, web.: www.uoradea.ro

Personal e-mail: mika_eli@yahoo.com

S-a scris de bine despre Ion Stratan, s-a scris poetic despre el. Nu toate referințele critice au pornit dinspre critică, deși Generația dispunea de un aparat critic foarte serios, cu oameni din rândurile sale. Al. Cistelean valorifică elegant și spectaculos talentele Generației și îl instaurează pe Ion Stratan într-un *Top Ten*. Admirația pe care o stârnea poetul printre congeneri critici și poeți, printre generațiile anterioare de critici sau oameni de cultură, s-a văzut incomensurabil de puțin în scris. Pe cât de bine și-a camuflat acesta sensibilitatea prin tot felul de procedee de stil și ironie, pe tot atât de bine el a fost perceput afectiv, sufletește ca geniu tutelar între oamenii generației, și nu numai de către ei, dar în același timp foarte puțin s-a scris. Fără îndoială, era și nefericita perioadă a anilor '80 când imediat proaspăta ieșită generație literară s-a înglodat în scandalurile cu mogulii securității literare și ai sistemului.

Lista criticilor și a poezilor care îl recenzează pe Ion Stratan este foarte lungă, și se observă câteva *pattern*-uri de interpretare sau receptare critică.

Ceea ce e surprinzător este că majoritatea tind să pornească în demersul critic asupra poeziei lui Ion Stratan, întotdeauna, de la început. Este o reacție firească pentru orice demers serios care își propune să sesizeze interstițiile din *pneuma* poetică a lui Ion Stratan. Astfel avem direcția propusă de Ștefan Augustin Doinaș, care punctează similaritățile de substanță cu poezia spiritual-abstractă a lui Nichita Stănescu, numindu-l „un poet ludic la granița metafizicului”. Cel care îl contrazice parțial¹ este criticul Marin Mincu, care spune: „Dincolo de toate aparențele, se constată imediat că Ion Stratan nu accede nici la substanța hermeneutică a lui Ion Barbu, și nici la semnificanții liberi (neconvinte) puși în circulație de Nichita Stănescu. În cel mai bun caz, el nu reușește altceva decât să-i imitelizeze pe aceștia, realizând o parodiare intertextuală superioară”², dar îi păstrează ca relevant manșonul metafizic, subliniind că: „în fiecare din plachetele publicate, filonul metafizic se menține în permanență ca un fir călăuzitor ce marchează individualitatea poetului”.

Această viziune a parodierii văzută intens nu a făcut decât să scape percepția sensibilității în ce privește aparatul critic care lucrează numai cu

textul, strict ca o știință exactă. Octavian Soviany merge și el și pe aspectul parodierii³, pe cel al experimentului continuu, susținând aspectul mercurial mai degrabă decât pe cel hermeneutic, deși amândouă au sursa și amprenta zeului olimpian: „Scriam cândva că poezia lui Ion Stratan se situează sub semnul tutelar al lui Hermes, care reprezintă, la autorul *Bibliotecii de dinamită*, ipostaza predilectă a ego-ului, a producătorului «minciunilor scripturale» și, în același timp, agentul «schimbului», care tranzacționează între lucruri și semne”⁴. Însă dacă susține hermetismul din Hermes, și nu neapărat mercurialul – altfel spus tranzacționarea nu ține de bani, ci de secrete ale semnelor (timpurilor) – Octavian Soviany vede foarte corect aproape perfecțiunea formulei hermetismului „constituindu-se într-o variantă «clasică» (în sensul de exemplară) postmodernismului optzecist”⁵.

De ermetismul lui Ion Stratan (ca o a doua direcție inclusă) pomenesc, printre alții, Nicolae Manolescu, Cornel Regman și Radu G. Țeposu. Cornel Regman (1990) discută dubla articulare a poeziei lui Ion Stratan – o poezie „a hermetismelor”⁶ și una „a uimirilor în fața miracolelor ivite” – caracterizându-l pe Ion Stratan drept „un poet cinetic, al metamorfozelor, precum Nichita Stănescu”⁷. O perioadă, însuși poetul s-a revendicat de la hermetismul barbian, însă așa cum Nichita Stănescu sau Ion Barbu au depășit momentele și caracteristicile modernismului prin particularitățile lor înnoitoare, așa și Ion Stratan avea să ajungă la un moment al instanței poetice proprii, în care dacă Nichita Stănescu mai respiră în torsionări de limbaj, Ion Barbu este complet dispărut. Raluca Dună spune în *Bombă cu efect întârziat*: „Diferența esențială dintre Stratan și cei trei congeneri: Cărtărescu, Iaru, Coșovei, se poate remarca urmărind folosirea rimei. Dacă cei trei se amuză pe seama reinventării unui limbaj poetic (pentru ei poezia e doar limbaj), dacă folosirea rimei e un fel de a râde, inteligent-copilăros, de obiceiurile poeziei mai vechi (sau ale Poeziei), dar și de propria poezie, rima lui Ion Stratan e «praful» (în ochi) care oblojește «rănilile» moderniste ale poetului (vederea-nevederea etc.); părănd că se amuză, Ion Stratan «suferă» de aceleași boli fără nume ca acelea ale lui Nichita Stănescu”⁸.

Reîntoarcerea la metafizică, la Nichita Stănescu, la ludic parodic, la hermeneutică mercurială sau nu, la semiotică și tranzacționare de sentimente prin semne și seme, la textualizare sau ne-textuare suficientă, toate sunt direcții ale criticii contemporane asupra poeziei, la fel de contemporane a lui Ion Stratan. Poetul transcende

cumva contemporaneitatea: este și înainte, și în timp ce, și chiar post-mortem. S-a împlinit evadarea din dimensiuni a poetului, așa cum și-a dorit. Să nu uităm lecția colosală pentru generația literară douămiistă care a fost *Nefertiti Eminovici*⁹, deși cartea a fost impardonabil de puțin mediatizată. Nu poți face din suferință un joc liric superior sau o „parodiare superioară”, am spune întorcându-ne la critica cu metodă.

Să nu uităm și direcția metafizică pe care, credem noi, ar trebui să se insiste mai mult în ce privește poetica lui Ion Stratan. Metafizicul poetului ține de resorturile unui psihism dens și des, la care este nevoie de o desfășurare în decor lingvistică stufoasă, dar nu de stuful explicativ, ci una „deasă ca ușile de la metrou”¹⁰. Drama interioară a *treceții* este una a asistării la descompunere, aproape de viziunea lui Umberto Eco din *Insula din ziua de ieri*, o sfâșiere înceată și dureroasă a trupului, pe care spiritul și sufletul sunt silite să le contemple. „Spaima de vid, de margine se acoperă de cuvinte.”¹¹

Marin Mincu spune astfel despre direcția metafizică: „De la început (*Ieșirea din apă*) discursul poetului nu renunță la manșonul metafizic și, aproape în fiecare din plachetele publicate, filonul metafizic se menține în permanență, ca un fir călăuzitor ce marchează individualitatea poetului. Poate că această metafizicizare a discursului propriu îi conferă o anumită dificultate de lectură, astfel că ești indecis dacă motivația acesteia se află în hermetismul autentic sau e mai degrabă o formă de obscuritate caracteristică liricii moderne, cum susține Hugo Friedrich în faimoasa lucrare *Die Struktur der modernen Lyrik* (1956)”¹². Filonul metafizic este unul foarte simplu de urmat, mai ales în a doua jumătate a mileniului doi, încă de la poeții metafizici englezi, care au scris și au perfectat toate procedeele și figurile de stil, ulterior indexate de Baltasar Gracian și foarte bine folosite pe structură de imagine de modernii din începutul de secol XX. Așadar, falsele scenarii narativ-alegorice, aglomerările de imagini (Hocke le spunea *metaforeggiare*), imaginile cât mai concrete sunt lucruri vii, permanent în mișcare. Ele stau chiar la baza tuturor cursurilor de *creative writing*¹³ din proxima noastră contemporaneitate. Dar faptul că sunt vii și li se mai și adaugă particularități ale stilului și ale expresiei, mai ales atunci când este vorba de Ion Stratan care oraliza în *agudezze*, această poezie își are sursa situată nu numai în psihismul interior, în explorarea lui și mărirea lui prin imagini, ci și în maniera de turnare a lor în formele liricului. Problema se pune că acest fel de lirism nici nu poate fi jucat între repere fixe.

Reperle critice între care se mai joacă / între care mai este jucată lirica strataniană se desfășoară în timp de la consemnarea apariției Generației până după moartea poetului în 2005.

În 1977 apare revista *Convingeri Comuniste*, și odată cu ea sunt menționați și tinerii autori pe care aceasta spera să îi păstreze între colaboratorii săi, compromițându-i. Iată cum suna articolul stahanovist din România literară: „Revista Consiliului Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din Centrul Universitar București îmbină și în nr. 4-5/1979 tratarea problemelor specifice vieții de asociație cu interesul pentru creațiile tinerilor poeți din mediul universitar. Alături de articole, anchete, recenzii semnate de colaboratorii săi, studenți cu toții, revista „Convingeri comuniste” prezintă ca de obicei un grupaj de versuri ale poezilor din Cenaclul de Luni. În cele două pagini, întâlnim poezii de Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Alexandru Mușina, Domnița Petri, Mircea Cărtărescu, Magdalena Ghica, Ion Stratan, Sorin Oane, Dan Ștefan Mera, Romulus Bucur, Dan Goanță. Cronicile literare semnate de Mariana Marin, Doru Mareș, Bogdan Ghiu, alături de cele de teatru și film, confirmă atenția acordată «responsabilității actului de cultură» – cum se intitulează un interesant raid-anchetă al Cameliei Voinea. De la editorialul închinat marelui forum al comuniștilor, la ample imagini ale Universiadei din Mexic, întreaga publicație redă pasiunea și efervescența intelectuală caracteristică tinerilor mânăuitori ai condeiului”¹⁴.

Din acel moment, generația '80 făcuse pasul decisiv spre literatura mare, mai ales că gândurile nu aveau să continue decât într-o frondă de tip „*on the road*”. Dincolo de acest text, sau citindu-l printre rânduri, trebuie să înțelegem deopotrivă și avansurile făcute de partea comunistă să își atragă tinerii scriitori, și asta nereușindu-i, și atacurile grobiene ale revistei *Săptămâna* a lui Eugen Barbu sau *Flacăra* a lui Adrian Păunescu prin vocile lor și prin cea a lui Vadim Tudor. Dacă un lucru era de înțeles dinspre partea optzeciștilor, era că într-adevăr deveniseră periculoși pentru sistem și că influența lor *underground* începea să devină tot mai puternică în același context cu nemulțumirea la nivel social și economic. Adrian Păunescu îl atacă apoi pe Nicolae Manolescu și scrie un articol pe o pagină în *Flacăra* în care îi trece pe câțiva scriitori cu numele cu caractere mici. În răspuns, Nicolae Manolescu îl contreză cu rafinement intelectual și totuși relativ prudent și semnează: „manolescu”¹⁵ cu m mic. Acest răspuns, apărând exact la sfârșitul rubricii sale „Actualitatea literară”, când (superb!) cita ca titlu al cronicii despre cartea Mariane

Marin: „Ah, tandrul, sfâșietorul, repede poem”, nu avea cum să nu atragă furie și asupra Generației, și a reprezentanților ei tineri cei mai de seamă.

Revenind la cazul particular al lui Ion Stratan, prin refuzul de a se înscrie în partid va fi detașat ca muncitor necalificat la Biblioteca județeană „Nicolae Iorga” din Ploiești, plătit ca atare de prost, salariu care i-a rămas astfel până aproape de moarte, și bineînțeles i s-a interzis să mai publice până la momentul 1989. De unde el a dezvoltat această compulsie a scrisului post-decembrist, dar cu o valoare integrantă, recuperatoare, viabilă și valoroasă până la capăt. Între timp, însă, orașul și-a pus o pecete de marginalitate asupra poetului, o pecete pe care va mai încerca în timp de câteva ori să o înlăture, cu victorii, cu optimism.

După Nicolae Manolescu, Alex Ștefănescu este cel care preia sarcina să vorbească despre „cei patru crai ai optzecismului literar” și publică o cronică la antologia colectivă *Aer cu diamante* – despre care am vorbit în capitolul Ce a însemnat *Aer cu diamante*. „În plus există în această inițiativă editorială ceva inefabil – un cult al prieteniei, convingerea că literatura contează mai mult decât orice pe lume, o încredere surâzătoare în viitor – care echivalează cu o adiere de aer primăvăratec”¹⁶.

Nicolae Manolescu continuă exercițiul de imagine al noii generații poetice afirmând cu tărie că „citorul va avea sentimentul că se află în fața unei noi promoții de poeți, poate a unei noi generații, cu profil unitar și distinct. Eu am avut acest sentiment și nu mă dau în lături de la a o spune de pe acum: mi-l vor confirma oare poezii?”¹⁷ După ce face o trecere în revistă a cenaclurilor studentești bucureștene, criticul trece la prezentarea exponenților Cenaclului de Luni: de la Traian T. Coșovei la Florin Iaru, de la Stratan la Cărtărescu, incluzând și pe Radu Călin Cristea și Matei Vișniec, și pe Domnița Petri și pe Elena Ștefoi. Vorbind despre Ion Stratan, îl situează într-un tandem cu Radu Călin Cristea: „Ion Stratan scrie o lirică de epură, foarte concisă, de cifruri ale simțirii. Senzualitatea împunge ca un vârf de ac: îmbrăcat în platină și dirijat de canalele invizibile ale discului ce se rotește”¹⁸.

Important este că intuiția criticului nu l-a înșelat, iar întrebarea din articolul despre lunedìști se vedește a fi fost pusă cu valență retorică. Pentru că în final el spune: „Să le așteptăm cu încredere cărțile!”¹⁹. De asemenea, la vremea respectivă Nicolae Manolescu anunță posibilitatea unui volum colectiv pentru care selectase doisprezece poeți. „Din cei care au citit la Cenaclul de Luni, am ales pentru România Literară doisprezece poeți. E un început” și sugerează publicarea unei antologii a

acelorași: „Asupra celor doisprezece m-am oprit după o mai lungă chibzuință: ei se află reuniți și într-un volum colectiv, încredințat unei edituri, care, dacă va apărea, va putea constitui un debut remarcabil”.

Remarcabilă este și pasiunea pe care o puneau tinerii la momentul respectiv în propriile lor scrieri, remarcabilă este atenția care li s-a acordat, Nicolae Manolescu creând ușor o imagine „publicitară” culturală, o efigie. De ce, până la urmă, au sfârșit a fi numai patru, publicați la singura editură care scotea cărți în regie proprie, la Libra, „pe banii mamelor lor” nu vom ști. Traian T. Coșovei spunea că ar fi trebuit să fie și Matei Vișniec, și Bogdan Ghiu. Criticul Marin Mincu afirmă că totuși, dirigitorul Cenaclului de Luni nu i-ar fi ajutat atât pe cât se spune, deși ne este greu să credem o atare situație. Probabil, la vremea respectivă, și puterea era îndeajuns de naivă cât să nu-și dea seama că prin denigrarea lor îi poate face vedete literare.

Ion Stratan ajunge să debuteze în 1981 cu *Ieșirea din apă*, debut așteptat cu înfrigurare și semnalat ca apariție și însoțit de o critică serioasă în toate revistele culturale românești: „Vatra”, „România literară”, „Tribuna”, „Familia”, „Luceafărul”. De aici începe percepția critică a poetului Ion Stratan, un poet greu digerabil și abstract, care va forța criticii în diverse direcții, dar cu destul de mare greutate să îl perceapă, să îl sesizeze perfect, de multe ori aceștia deraind printre conceptele încă neimpuse bine la noi. Ceea ce este surprinzător în critica operei strataniene este maniera în care aceasta a evoluat. Pentru că Ion Stratan este, de fapt, placa turnantă care nu a lăsat modernismul să se epuizeze abrupt, dintr-o dată, dintr-o lovitură. Pentru o bună perioadă de timp, el este peninsula modernismului între congenerii săi, dar numai până la un punct. De la modelul hermeneutic barbian, încifrat, de la recuperările poetice romantice și moderniste, de la revigorarea acestora și aducerea lor spre o înțelegere alta – lucru care a fost etichetat drept experiment, pasișă, aducere în derizoriu, experiment ludic, și alte reperi nu prea bine înfipte conceptual – la o apocalipsă programatică, la interstiții care presupun abisuri, găuri negre, viduri, colapsuri. Aceste viziuni sunt negate de Radu Săplăcan în diversele cronici literare pe care le-a făcut de-a lungul vremii. Dar să revenim la debutul fulminant în volum al lui Ion Stratan, despre care chiar și eruditul Radu Enescu spunea că îl invidiază, la modul bun, desigur. Așadar poezia elementală strataniană își ia zborul sub cele mai bune auspicii. Tăvălugul acesteia este unul de o vitalitate greu întâlnită. De o forță și o intensitate

plină. *Ieșirea din apă* este „debutul cel mai promițător, alături de al Martei Petreu, din ultimele luni”²⁰. Dar încă Nicolae Manolescu anunță din start a doua carte, de o vitalitate și o forță superioară *Cinci cântece pentru eroii civilizatori*²¹: „Și încă: tânărul poet și-a alcătuit placheta de față din lucruri scrise acum trei-patru ani, când le-am ascultat la Cenaclul de Luni, amânând pentru o a doua producție recente, în toate privințele superioare, cum ar fi un poem intitulat *Cinci cântece pentru eroii civilizatori* și altele despre care voi vorbi la timpul potrivit”²², continuând cu deja celebrele versuri: „Aveți aici/ urmele unui imperiu sintactic/ din vremea când vă puteam numi...” Un lucru care nu s-a mai spus de la Nicolae Manolescu încoace a fost aserțiunea acestuia, foarte pertinentă: „vom descoperi în *Ieșirea din apă* un impresionism subtil, inteligent, bazat pe asocieri șocante și pe alte reguli de construcție decât acelea uzuale de limbă”. Sigur, acesta este un lucru evident și deja obișnuit pentru lunediști, și apoi pentru toată Generația. Sigur că se merge și pe codul barbian, întrucât lirica lui Ion Stratan este „neobișnuit de clară” și „conține un adevăr și un program” și apoi „lirismul de epură al lui Ion Stratan exclude confuzia sentimentală, foiala obscură, animală din suflet (repede expurgat) și ridicat la idee”²³.

Ieșirea din apă, pe cât a fost de așteptat, pe atât a stârnit reacții controversate la receptare. Ion Stratan spunea că seva lui este bacoviană și barbiană în începuturi. Dan Cristea în *Luceafărul* se oripilează la poezia „fără iluzii”, de dezamăgirea unui poet pe motivul unei lumi a interșanjabilității valorilor unde „nimic nu se întâmplă”. El vede un „univers pozitiv”, „continuu discreditat”, de „fotografii mișcate, imagini absurde, aburite, o poezie care percepe „vidurile și golurile din jur și din sine” sporind sentimentul libertății. Și în concluzie intuiește un pericol ce ține mai degrabă de uman dincolo de versuri. Poate o ștanță un pic grăbită, dar reală, fără îndoială, cu care totuși nu putem fi de acord în scriitura lui Ion Stratan: „Primejdia care amenință versurile lui Ion Stratan este ca, vorbind despre monotonia existenței cu vervă și dezinvoltură chiar, dar într-un prea voit și nefiresc debit, în dezacord cu practica vieții, monotonia aceasta să acapareze însuși miezul poeziei, născut întotdeauna dintr-o credință”²⁴. Totuși, o astfel de judecată asupra liricii lui Ion Stratan se dovedea falsă în temerea ei, însă în substanța umană avea să se concretizeze în prematura dispariție a poetului. Dar calamburul nu este de dragul calamburului, nu de verva vană, ci dimpotrivă de o vitalitate continuu exuvie. În fapt, oprirea acestui exuviu colosal lingvistic și spiritual,

nenatural²⁵, a făcut ca exploziile să se țină lanț până la implozia poeziei prin moartea poetului.

Nicolae Manolescu vorbește despre răceala caldă a poeziei lui Stratan, datorată neîncrederii în sentimentalitatea manifestată ca atare”. Poate aici abstracția și registrul ideii este cumva similar codului barbian, și de asemenea în folosirea unei retorici „pur lexicale, nobile, intelectuale” față de una afectivă, „difuză, concupiscentă”.

Radu Săplăcan îi numește arta poetică lui Ion Stratan drept „geometrie a iluziei”, „sub aparența unei continue maliții interrogative, «educate» la înaltele universități ale calamburului. Acest «ciudat ploieștean» este în stare, este capabil să vorbească o oră despre un hai-ku al lui Nichita Danilov, sau să tacă același interval despre un poem kilometric semnat de, să zicem, Mircea Cărtărescu²⁶. În ce privește tehnica de lucru a poetului, același Radu Săplăcan subliniază că este una „aproape maniacală”, că poetul șlefuieste și reșlefuieste cu un comportament „terorist” poemele sale, la fel ca și orice studiu sau eseu. Rămânând la *Ieșirea din apă*, Dumitru Mureșan spune că „Lirismul la Ion Stratan este fructul regenerării sufletești, al încrederii în viață și în poezie” prin „immnificarea frumuseții încete”. „O frumusețe înceată, deoarece credința într-înșă nu duce imediat la înțelepciunea dorită în ce privește soluționarea problemelor vieții... pe care tineretea le vrea rezolvate urgent prin «deus ex machina»”. Tot dinspre lirism, el spune că poezia lui Ion Stratan se situează „între Barbu și Urmuz”, puritatea acestuia „degradând adesea într-o mină dezabuzată și sceptică”. La fel, și „prozaismul vieții este o sursă a suspectării lirismului, frumosul și urâtul stabilind polaritatea poetului față de lume²⁷.”

Ieșirea din apă demonstrează forță și se revelă ca un volum absolut inedit pentru un debut și greu de receptat la mai toate nivelurile. Cel mai bine conștient de acest lucru este tot Radu Săplăcan, care spune: „Poet dificil, căci scrie cu retortele unei inteligențe neobișnuite în față, Ion Stratan este autorul unui debut... ce sfidează de la bun început epiderma capacității de înțelegere. Fără exces sau exaltare, lipsindu-i deci bovarismul mondenității zgomotoase, *Ieșirea din apă* evidențiază o gesticulație minimă, extrem de elaborată, un lirism al faptului existențial, surprinzător de proaspăt în rigoarea sa. Căci miza supremă, singura posibilă, a acestei poezii de cristalizare patetică a contrastelor lăuntrice, este înalta ei ținută reflexivă. Ion Stratan știe de la Degas că „desenul nu e forma, ci maniera de a vedea forma”, poezia fiind deci „un fel de subconștient al limbajului, ea născându-se de fiecare dată ca arheologie, pe urmele unui imperiu static”: „... Pentru tine/pereche fără trup/ farurile adună

pasul tău/ dintre camere și luminează/ timp de două trei dungi întrerupte - /pentru tine închei o mică asigurare/ încă nu știu pentru ce / pentru tine curg zilele mele/ zile de plajă pe nisipul clepsidrei//” (*Aveți aici*).

Bacovian ca mod de simțire – și aici poetul revendicându-se de la a doua sursă ca importanță, iconografiată de Nichita Stănescu în *Antimetafizica*, și ulterior pasată tot de el în descrierea poetului descendent ploieștean²⁸ –, „Ion Stratan scrie și transcrie fragmente de o rară autenticitate, dintr-o crispată elegie a propriei condiții ontologice. Rafinat al rostirii lapidare, concentrate, eliptice, poetul deține o expresivitate a gestului aproape neorealista. Tehnica decupajului savant în care poetul «topește» reverberațiile afective se simte pe întreg parcursul volumului. Această tehnică a colajului este vizibilă în preocupările nucleului lunedist, însă în vers cel mai pregnant accent îl capătă la Ion Stratan și poate la Florin Iaru prin puseele de avangardă și suprarealism²⁹. La Traian T. Coșovei avea să se concretizeze în lucrări de popart în suita lui Andy Warhol. Iată mecanica severă a peisajului imaginar: „Pisica sau câinele său/ trec pe lângă casele albe/ din hârtie de bancnote/ pe lângă casele indiferente/ ca ‚t’ și ‚u’/ lucirea sau scâncetul/ trec prin orașele legate/ prin poduri de jucători de tenis/ pe lângă pitagora plângând în fața telefonului /pisica sau câinele său/ scâncetul sau lucirea/ numai în trecere/ numai în trecere/ ca răsufierea meteoritului/ în pământ//” (*Pisica sau câinele său*).

Fascinat de faldurile rostirii monotone, Ion Stratan o ridică la rangul de ceremonial. Numai că acest tip de monotonie caleidoscopică nu ține în niciun caz de sărăcia mijloacelor literare ci, așa cum se exprima odată Alex Ștefănescu, ea urmărește în mod deliberat să fie „obositoare prin întreținerea atenției”. Discursul, permanent minat de o intenție simbolică, este dirijat de imaginarul abstract, unde versurile, eliberate de servituțile transcrierii realului, se situează în jocul secund al semnificațiilor. Poezia se relevă însă mereu din spatele unei retorici numai aparent neutre.

Ceea ce contează până la urmă, într-un asemenea tip de poezie, este gradația stărilor tensionale și, mai ales, acel interval de restaurare a emoției, prin filtre artizanale. Se înțelege deci că Ion Stratan are o priză de efect tocmai la stările limită, la crispările și zbaterea interioară a ființei. Notația colocvială, micile prozaisme, tentația degajării eliptice a afectului țin de un fond de cultură afectat de retorism. Planul de referință îl reprezintă, însă, educația simplității cu toată aparența fantastă, un poem ca *Ieșirea din apă* (titlul trimite, desigur la

parabola biblică) este relevant pentru severitatea gravă a sintaxei. „A patra viață pe arca rotundă, / albă ca pielea ce ne-a fost pusă / la uscat pe oase / masă de operații cu principii unelte / de pe care sufletul plecase în ziare apare fotografia / președintelui prezumptiv al asasinului oswald // se vede pământul // a fost o revoltă / nimic nu se întâmplă // dum dum dezarmații / își bat singur cu pumnul / un glonte în tâmplă teancuri și teancuri / la capătul patului / cartoane cu visele de dimineață // se vede pământul // pe care transcriem această farsă / și povestită de altcineva / va părea mică, infinit de mică / reală ca o stea // o machetă din zahăr ars / cu sfârșitul lumii / pe care o voi mânca doar eu / și mama mea //” (Ieșirea din apă). Aici se vedește în mod real percuția apocaliptică întoarsă din vers asupra propriului destin. De obicei, un debut trasează foarte bine un destin poetic și îl întărește pe parcurs.

„Vădind un adevărat cult pentru fondul autentic al trăirilor intenționale, ce apar de fiecare dată sub faldurile impersonalității, Ion Stratan se dovedește a fi un poet analitic ce-și radiografiază necruțător interioritatea. I s-a reproșat lui Stratan excesul calambururilor, predispoziția pentru jocul patetic gratuit, inegalitatea pieselor ce alcătuiesc volumul etc. Mărturisesc că am citit a treia oară *Ieșirea din apă*, dar nu am înțeles sensul unor atari reproșuri adresate unui volum extrem de unitar ca atmosferă, tensiune, mijloace literare, în care predispoziția ludică, câtă va fi existând, servește de fiecare dată o poezie sobră, gravă, de înaltă ținută intelectuală. Și încă ceva, înainte de a-i da din nou cuvântul poetului. Debutul lui Ion Stratan și-a cam ratat comentariile... Să încheiem cu un poem în care dezintegrarea percepțiilor rutiniere este cel puțin șocantă: „Lupa cu fețe de masă marea / călcâiul ce te respira înger / deasupra zăpezii date peste cap cu o sorbitură // noi doi meteor și meteorolog // spre dimineață o fereastră în sânii tăi întunecoși / ninge peste conductele de tutun // în mina de aur sunt treziți caii orbi / spre dimineață Ioan Botezătorul deschide / ochii pe tavă apa cascadele nu atinge pământul / pe care pierisem de foame // în somn //”³⁰

Ceea ce a preluat Ion Negoitescu cu accent grozav pe o stare și o retorică a absenței este de fapt ceea ce se afla între perioadele de scris ale poetului. Atâta vreme cât scria, acele interstii de nescris nu se puteau lărgi. Apocalipsa nu putea avea loc. Criticul spune: „O imagine a absenței este leitmotivul unora dintre poemele lui Ion Stratan”. Noi am completa, tocmai spre o mai bună sesizare: O imagine a absenței este leitmotivul dintre poemele lui Ion Stratan.

Revenind la filonul colajului pe care Stratan și lunediștii l-au preluat din surse varii (am văzut

avangardism, suprarealism, popart, grafism rock, *psychedelic happening* etc.) trebuie să spunem că o tensiune lirică întotdeauna a fost sclipitor fractată de citatele din Caragiale – o adevărată obsesie a lunediștilor ca intruziune, ca factor adjuvant al colajului, ca posibilitate de fractare și de autopersiflare, de un derizoriu aparent pentru a ieși de sub ochiul tâmp al cenzurii. Prezența lui Caragiale este destul de perplexă pentru o minte laxă, ca aceea a aparatichik-stahanoviștilor culturnici. El este însă prezent atât la Iaru și Coșovei, Cărtărescu, cât și la Stratan. În cazul lui Stratan însă, „ele surprind prin contextualizarea lor întotdeauna stranie: ele apar în momente de mare tensiune lirică, împărțându-se într-un fel de aceasta într-o improbabilă (dar expresivă) fuziune cu spiritul eminescian: „Orbit și legat. Să urc bolovanul până la capăt / Pe-o stradă. Să urlu, să cânt să mor să nu cadă. / sugrum hidra lângă un zid. Zeii întreabă – Nu-i mort, n-a murit? / Atunci feciorul este un stupid. Și ne-njură? / Grozav, coane. Parol, rezon, coane. Ce ură!!!!”³¹ Ceea ce este important de sesizat la poezia lui Ion Stratan este că, în general, acest colaj este chiar substanța care întrețese textura lumii cu a poeziei, a vieții trăite cu cea a vieții scrise. Colajul lui Stratan, în cele din urmă se compune din substanța de lipit din scenele ieșite din istorie și similare, din afinități de afect³² și intensitate, și din interstițiile clare, eterice ca o antimaterie a poemelor.

O foarte necesară energie interstițială, care târziu a ieșit foarte bine în inter-textualitate. Mircea Cărtărescu spune: „Textul poemelor lui Stratan se întrețese astfel, în diverse feluri și după diverse modele, cu alte fibre textuale, ceea ce este un fel de a afirma întrepătrunderea, aderența și coerența tuturor în marea țesătură a poeziei românești”³³. Astfel, concluzia cărtăresciană se impune prin primatul colajului stratanian, cel mai coeziv în substanță, materie, energie, expresie stilistică, afect, explozie. Nino Stratan tinde la o sublimare a complexului din versurile sale pentru a păstra prezența numinală și atât cât trebuie necesară. Așadar, este vorba de o sublimare a cuvântului redus la *noumen*. „Procedeu este postmodern, pus însă în slujba unei idei moderniste, cea a marelui text la care contribuie toți poeții, deghizați în umilul anonim al Spiritului creator”³⁴.

Cinci cântece pentru eroii civilizatori, cel de-al doilea volum al lui Ion Stratan, a avut și el parte de o critică favorabilă într-un ferment de bătlăii constant purtate între critica literară serioasă și „minotaurii comuniști”. În revista Familia, acest tablou, această frescă este prinsă foarte bine, nu fără o oarecare vizibilă stânjenea în a nu deranja

niciuna dintre taberele în flăcări: „Pusă pe fapte mari și adeseori crezând că le-a și isprăvit îndată ce le-a început, generația încă în scutece a literaturii noastre, și în special corpul de veliți al poezilor, defilează cu ifose de efef printre două șiruri compacte de agitatori literari: în vreme ce unul o întâmpină în piață cu steaguri și muzici, celălalt o așteaptă în colț cu ropale și scitale; pe când într-o parte se aprind focurile de artificii și se desfunde sticlele de șampanie, în cealaltă se pregătește furtunul de apă și se scot cuiele grenadelor lacrimogene, astfel că, peste alăturările festivității de primire se suprapun fluierăturile festivității de lichidare. Gusturile – de nu și alte patimi mai grele – s-au dezlănțuit, sângele rece a dat în clocot și ursitoarele menesc, fiecare pre limba sa, ba de bine, ba de rău – cu cât mai bine una, cu atât mai rău, firește, cealaltă. Abia ieșit din apă la aer, Ion Stratan a nimerit în plin carnaval al receptării, având parte, în egală măsură, atât de binecuvântări, cât și de afurisenii, fiind când uns cu mir, când miruit cu roșii stricate. Acolada primirii sale cuprinde, în partea de sus, certificatul de *bene merenti*: eliberat de Nicolae Manolescu, iar în cea de jos perdaful administrat de Eugen Barbu, printre ale cărui degete abia dacă scapă câteva versuri rătăcite. Firește că dracul din poezia lui Ion Stratan nu e chiar atât de negru pe cât se străduiește să îl vopsească noul Minos al poeziei noastre”³⁵. Foarte bine sintetizat contextul în care a irumpt poezia lui Ion Stratan și a generației sale – unul în care se credea că deja trebuie să ai foarte mulți ani ca să ai de a face cu literatura bună, viciu de procedură de care se pare că nici un *establishment* al literaturii noastre nu a scăpat. *Cinci cântece pentru eroi civilizatori* a demarcat și a îngroșat linia dintre versurile lui Ion Stratan și cele ale congenerilor săi: „Stratul abstract al lumii a absorbit în sine învelișul concret, senzual și exercițiile directe în materialitatea cuvintelor par a suferi de o lipsă a concreteții. Poemele trăiesc dintr-o implozie a sferei concrete a cuvântului în sâmburele abstract al acestuia, și în desfășurarea largă a imaginii se simte o forță centripetă care stoarce cuvintele de zeamă și le împinge spre starea lor ideatică de simple efigii”³⁶.

Ca „singurul continuator adevărat al poetului Necuvintelor”. La „granița ludicului cu metafizicului”, Ion Stratan reușește să rămână original. „Pe fâșia arată de Nichita Stănescu, amprenta lui Ion Stratan își păstrează individualitatea”³⁷: „sunt mai singur decât un păianjen cu picioarele tăiate// Brusc precum o idee/ trec călugărițele pe lângă casa ta/ Chipul lor mai imaculat decât Concepțiunea/ O secundă în lumea noastră încearcă să stea/ Se oglindesc în vitrinele

goale, cum se oglindește / Steaua în lac /Sau traversează strada agale, ridicând un pantof/ Ros de cosmicul trac// Privesc o secundă ochii lor, ochii lor / Mașinile, casele și pe tine /Așteaptă cu atenție dumnezeiască/ Un hârb de argint care nu mai tot vine / și pleacă spre periferie, mult mai departe/ - Ochi singuri și temători ca ai pumei - / În munți sau pe margini de ape / Unde e centrul lor, centrul Lumei” (*Trei mâini drepte*). Nu conotația, ci denotația este ținta metaforelor. „Mișcarea din inima poetului are un sens contrar celei din poemul lui Mircea Cărtărescu, de pildă, la care abstracția dospește și se umflă, dând peste margini. La Ion Stratan, radiația are efecte inverse, descărând cuvintele și creând un vid al materialității lor”³⁸. Este acea energie, acea antimaterie puternic energizată care, întoarsă spre sine, sfâșie cu țâșniri dionisiace forma care o conține.

Este foarte important să realizăm impactul operei lui Ion Stratan pentru poezia contemporană românească, mai ales în contextul în care el face această legătură între modernismul poetic românesc și postmodernitatea poeziei. Să nu uităm că este cazul absolut excepțional debutând „post-mortem” cu o carte colosală, care din păcate nu și-a găsit ecoul pe cât ar fi meritat, și anume *Nefertiti Eminovici*. O carte în care intertextualitatea rămâne procedeu de bază, și care se apropie foarte mult de aserțiunea lui Gheorghe Grigurcu cum că aproapele liricii strataniene în structură este mai mult Urmuz decât Barbu.

Iulian Boldea subliniază că poetul „are deopotrivă vizionarism, dar și o impecabilă știință a textului”³⁹. Și mai departe menționează „penița manieristă”⁴⁰ deși Alexandru Mușina îl contrazice în eseu său punând accentul pe simpla dorință de uimi a poetului manierist⁴¹. Boldea remarcă această imposibilitate de prindere a lui Ion Stratan în câteva chingi reperiale critice și spune că: „Nerefuzând imersiunea în real, poetul scrie și cu o cerneală inefabilă în penița manieristă”⁴². Pe urmă nuanțează această *vaguerie*: „Fără a ocoli deloc spasmele și fracturile realului, poetul pare mai mult atras de viziunea calmă, extatică”. La fel de bine surprinde și Dan Cristea în *Poezia vie*: „textul” este „aparat deconstructiv-constructiv, loc al redistribuției în ordinea limbajului și al permutării intertextuale”⁴³. El conchide fără urmă de îndoială: „Ion Stratan face o figură aparte în grupul *optzecist*. Poetul propune o utopie literară, de mare calitate poetică (...) față de care știe să păstreze și o distanță ironică, detașare dezvoltată (...) până la proporțiile unei comedii a literaturii”⁴⁴. Interesant este că Iulian Boldea surprinde (și e singurul până acum care menționează aceasta) și vede limpede rolul de placă

turnantă sau „peninsulă” a scriiturii strataniene. El zice: „Se poate spune că Ion Stratan e un poet în ale cărui creații temele, procedeele și experiențele modernității se îmbină suficient de strâns cu experimentele și revelațiile postmodernității”⁴⁵. Să debutezi post-mortem pare o glumă de un cinism suprem, însă să o faci cu un volum excepțional înseamnă să faci practic culmea postmodernismului. Mircea A. Diaconu puncta frumos despre cinismul din poezia lui Stratan, amintind că „De la Ion Stratan, teritoriul metafizicului este prea rar privit cu gravitatea cu care o făceau modernii”⁴⁶. Departate de a-l numi pe Ion Stratan un cinic în poezie, mai degrabă Radu Săplăcan avea dreptate cu posibilitatea redusă a înțelegerii poeziei lui, trebuie să dăm totuși drept de cetate spuselor lui Cornel Regman: „Poeziei reflecției abstracte i se alătură în descendența poeziei tavernei a lui Constant Tonegaru, flegmatismul rostirii ororilor (întâlnit și la Florin Iaru)”⁴⁷.

Tot vorbind despre *Lumină de la foc*, Gheorghe Grigurcu revelă „romantismul pur intelectual” al lui Ion Stratan. În fapt, subliniază funcția deconstructivistă a limbajului ca imposibilitate a regăsirii unui echilibru al imaginarului. Atacă frontul modernist menționând că „temele, atitudinile, afectele rămân cele știute”⁴⁸ și deoalează inovația strataniană ca postmodernă prin „pierderea eului într-un șir infinit de oglinzi”. Venind apoi dinspre Cornel Regman nu putem să nu sesizăm sublinierea lui: „o poetică nu într-un totul coincidentă cu modulele hermetice, ba chiar, adesea, opusă acestora”⁴⁹ (despre generația ’80) și „... dacă astăzi poetul nostru face oarecum figură aparte în mijlocul alor săi, cu care «consimțise» deplin la primul său volum, el nu i-a părăsit cu desăvârșire”⁵⁰. Și continuă inserarea lui modernistă, subliniată de Mircea A. Diaconu, punctând antecesori ca Tonegaru, Leonid Dimov și Nichita Stănescu. Contemplarea aspectelor vieții și morții moderne la care contribuie însăși civilizația.

În rîndul „nimicirilor”⁵¹ optzeciste, de care pomenește același Cornel Regman, nu putem să nu menționăm versul lui Stratan: „Nici nu știu cât napalm aveam pe cap de locuitor” (*Vietnam, Spălarea apei*). Undeva, imaginea de călăreț putrezind între șine pe linia ferată a Pacificului în Vestul Sălbatic. Cornel Regman splintează clar și el cele două trăsături distincte ale poeziei lui Stratan, despărțind clar postmodernismul de hermetismele sale, acestea din urmă atingând o cotă pe care regretatul critic o vede imposibil de încadrat: „el nu se mai înscriu într-un program anume, poetul pare a fi atins un stadiu al devenirii când poezia îl

mai și răsplătește pentru lucrarea sa”⁵².

În interviurile dinspre finalul vieții, el povestește într-atât despre inspirație, încât aproape demontează orice încercare riguroasă de a sistematiza poezia, cum ar fi și eseul lui Alexandru Mușina, necesar, dar prolix totuși – dacă ar fi să ne luăm după el, l-am putea încadra pe Ion Stratan la trubaduri și la moderni deopotrivă. Ion Stratan aduce laolaltă mai multe stări de inventat poezia, și brusc orice demers critic se trezește că poate spune orice. Inclusiv îl poate regla manierist sau metafizic. În general, receptarea critică a lui Ion Stratan ca poet, ca fabricant de versuri, ca stilistică acoperă cele mai variate modulații și frecvențe. În cei douăzeci și doi de ani de la debut la moarte, critica este încă departe de a fi acoperit exhaustiv poetul și lirica lui. În fine, sunt treizeci și patru de volume.

Note:

1. Parțial, pentru că insistă și el asupra metafizicului lui Ion Stratan, însă similaritatea cu Nichita Stănescu o consideră un „mimetism nereușit”.
2. Marin Mincu, *Ruleta poeziei*, Contemporanul, nr. 43, 1999.
3. Octavian Soviany, *Fețele Parodiei*, Contemporanul, nr. 3, 1996.
4. Octavian Soviany, *Experimentul perpetuu*, Luceafărul, nr. 6/ 19 februarie 2003.
5. Octavian Soviany, *Fețele Parodiei*, Contemporanul, nr. 3, 1996.
6. Cel mai probabil referiri la toate aspectele lingvistice active ale simbolului.
7. Raluca Dună, *Bombă cu efect întârziat*, Luceafărul, nr. 14/ 16 aprilie 2003.
8. *idem*.
9. Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2007.
10. Traian T. Coșovei, *Hotel Urmuz*, Editura Călăuza, Deva, 2000.
11. Raluca Dună, *Bombă cu efect întârziat*, Luceafărul, nr. 14/ 16 aprilie 2003.
12. Marin Mincu, *Ruleta poeziei*, Contemporanul, nr. 43, 1999.
13. „Creativitatea se definește ca un ansamblu de predispoziții ale caracterului și ale minții care pot fi cultivate și care pot fi întâlnite dacă nu chiar la toată lumea (...) cel puțin la mulți oameni. Creația, dimpotrivă, este inventarea și compunerea unei opere, artistică sau științifică, satisfăcând două criterii: să aducă ceva nou (altfel spus să producă ceva ce nu a mai fost făcut niciodată) și să vadă valoarea acestei noutăți recunoscută, mai devreme sau mai târziu, de către un public”. Didier Anzieu, *Psihanaliza travaliului creator*, Editura Trei, București, 2004.
14. România literară, nr. 50, an XII, 1979, p. 10.
15. România literară, nr. 6, an XV, 1982, p. 9.

16. Alex Ștefănescu, *Versuri cu diamante*, România literară, 1983, p. 9.
17. România literară, nr. 20, an XI, 1978, p. 4.
18. *idem*.
19. *idem*.
20. Nicolae Manolescu, *Ion Stratan și alții*, România Literară, nr. 24, an XIV, 1981.
21. „O infiltrație doinașiană se vede numaidecât în poezia lui Ion Stratan: pânza lumii nu e decât vâlul fenomenelor originare, al stratului conceptual din care aceasta a ieșit”, Revista *Familia*, nr. 12, 1983.
22. Nicolae Manolescu, *Ion Stratan și alții*, România Literară, nr. 24, an XIV, 1981.
23. *ibidem*.
24. Dan Cristea, *Ion Stratan*, *Lucafărul*, nr. 31, 1981.
25. a se înțelege artificialul ca mai mult decât o simplă convenție ci o transformare continuă a naturalului, prin impunerea legitimă de umanitate asupra naturalului, care, de fapt, este o înșiruire de dezastre într-un lanț trofic.
26. Radu Săplăcan, *Geometria Iluziei*, *Astra*, nr. 10, 1983.
27. Dumitru Mureșan, *Ieșirea din apă*, *Vatra*, nr. 10, 1981.
28. „Ion Stratan, spirit deschis, cu alonjă intelectuală, fermecător în paradox și în lacrimă, speranță dintâi a poeziei noastre” – Nichita Stănescu, *Nichita Stănescu*, 1983
29. „...și un postmodernism genuin, încercat numai cu degetul și mai cu seamă în variantele sale *soft*, culturaliste și globalizante. Postmodernă nu este, în cazul lor, (al optzeciștilor) în primul rând tehnica poetică, ci mai ales un anumit *feeling*, un sentiment al gratuității marilor focuri de artificii, o lejeritate interioară nemaiîntâlnite până la ei în poezia românească. Chiar dacă, prin structură, optzeciștii nu au mers, în general, mai departe, faptul că ei au întrevăzut marginile continentului postmodern și au campat cu o parte din forțe pe acel vast teritoriu este esențial pentru poezia de azi” și încă și mai important de spus: „Niciun fel de dezvoltare ulterioară nu ar fi fost posibilă fără acest fapt poetic”; Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999.
30. Radu Săplăcan, *Geometria Iluziei*, *Astra*, nr. 10, 1983.
31. *Aer cu diamante*, p. 87.
32. Ion Stratan era copleșit de poezia și aserțiunea lui Dan David care spunea: „Eu vă iubesc pe toți!”
33. Ion Stratan citat de Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999, p. 383.
34. *idem*.
35. *Familia*, nr. 12, 1983.
36. *Ieșirea din apă*, Revista *Familia*, nr. 12, 1983.
37. Traian T. Coșovei, *Mai singur decât un păianjen cu picioarele tăiate*, *Contemporanul*, nr. 51-52, 2001.
38. *Ieșirea din apă*, Revista *Familia*, nr. 12, 1983.
39. Iulian Boldea, *Poeți români postmoderni*, Editura Ardealul, Tg. Mureș, 2008.
40. *idem*.
41. „Poetul manierist este un combinator de cuvinte, un inventator al unei lumi care este făcută posibilă și nu există decât prin cuvinte”. Alexandru Mușina, *Eseu asupra poeziei moderne*, Editura Cartier, Chișinău, 1997.
42. Iulian Boldea, *Poeți români postmoderni*, Editura Ardealul, Tg. Mureș, 2008.
43. Dan Cristea, *Poezia vie*, Editura Cartea Românească, București, 2008.
44. *idem*, p. 250.
45. Iulian Boldea, *Poeți români postmoderni*, Editura Ardealul, Tg. Mureș, 2008.
46. Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Editura Aula, Brașov, 2002.
47. Cornel Regman citat de Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Editura Aula, Brașov, 2002.
48. Gheorghe Grigurcu, *Un avatar al romantismului în vol. Poezie română contemporană*.
49. Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar” spre „Optzeciști”*, Editura Cartea Românească, București, 1997
50. *idem*.
51. Dacă insurgentul Tonegaru studia cu prefăcută răceală, asupra anatomiei unui ostaș sfârtecat de obuz, efectele războiului, mod de a scoate și mai crud în evidență monstruoșitatea fenomenului, teribilității mai noi experimentează o gamă largă de nimiciri, accidente, catastrofe, pentru care găesc cele mai neașteptate unghiuri de filmare și o terminologie pe măsură, concurând cartea tehnică. Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar” spre „Optzeciști”*, Editura Cartea Românească, București, 1997
52. Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar” spre „Optzeciști”*, Editura Cartea Românească, București, 1997, p. 122

Bibliography

- Didier Anzieu, *Psihanaliza travaliului creator / The Psychoanalysis of the Creative Labour*, București, Trei, 2004.
- Iulian Boldea, *Poeți români postmoderni / Romanian Postmodern Poets*, Târgu Mureș Ardalul, 2008.
- Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc / Romanian Postmodernism*, București, Humanitas, 1999.
- Dan Cristea, *Poezia vie / Living Poetry*, București, Cartea Românească, 2008.
- Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă / Postmodern Poetry*, Brașov, Aula, 2002.
- Nicolae Manolescu, *Ion Stratan și alții / Ion Stratan and Others*, in *România literară*, 1981, nr. 24.
- Alexandru Mușina, *Eseu asupra poeziei moderne / Essay on Modern Poetry*, Chișinău, Cartier, 1997.